

micul atelier

Drabant András

*Bazele
desenului*

Cuprins

Scurt istoric	5
Introducere	7
Materiale și instrumente de desen	8
Planșeta de desen	8
Hârtia	9
Instrumente de desen	11
Pregătirea modelelor de desenat	15
Sisteme de reprezentare – perspectiva	18
Cubul	18
Pregătirea pentru desen	21
Corpuri de rotație	24
Despre umbre	26
Natura statică și compoziția plastică	32
Poliedre și corpuri de rotație – pas cu pas	38
Natură statică cu obiecte sferice și cilindrice – pas cu pas	40
Natură statică cu cilindru, cuburi și o sticlă – pas cu pas	42
Despre înrămare și paspartu	44
Analiza plastică a lucrărilor	48
Mic dicționar de termeni	51

Carlo Crivelli (1430–1495) – Bunavestire cu Sfântul Emidius (tempera și ulei pe pânză)

Scurt istoric

Desenul a fost practicat încă din cele mai vechi timpuri. Primele creații au fost uneltele ornamentate, precum și desenele colorate de pe pereții peșterilor (Lascaux și Altamira). Aceste desene au fost create cu scop magico-religios. Toate acestea dovedesc importanța desenului încă din perioada preistorică.

Ulterior, în etapele următoare ale dezvoltării sociale, îndatoririle artistice și de cult ale desenului sunt preluate de pictură. Baza picturii este desenul, atât în formarea profesională a pictorilor cât și în creația artistică propriu-zisă, chiar dacă finalizarea picturii necesită acoperirea desenului cu culoare. Desenul este prima etapă în crearea picturii, dar și a ilustrării de carte.

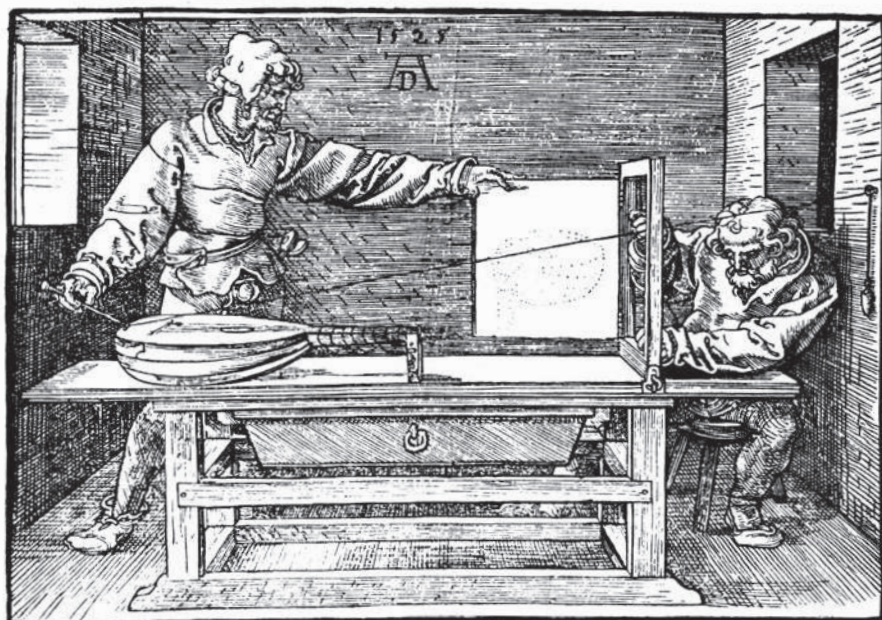
Dezvoltarea desenului liber și creativ a fost înfrânată de ilustratorii de carte, care erau de fapt niște copişti. Ei imitau cu fidelitate un model prestabilit, singurul lor scop fiind să obțină o imagine cât mai apropiată de original.

Astfel se explică faptul că unele teme copiate s-au repetat destul de des în Evul Mediu. Deși cele mai multe sunt reproduceri fidele, totuși din stilul folosit se poate deduce care este lucrarea originală luată ca model și cine este autorul, adică artistul creator.

Din copiile făcute după capodoperele din secolul al XIV-lea ies la iveală studiile după operele antice. Atunci apar pentru întâia oară în colecțiile particulare primele studii după natură.

Chiar și la vechii desenatori italieni, ca Gentile de Fabriano și Pisanello, putem observa acest dualism aparte: se respectă modelele prestabilite, dar se introduc și elemente noi bazate pe studiul după natură.

De la sfârșitul secolului al XIV-lea apar adeseori creații proprii, care sunt deja desene autentice. Cel mai vechi desen autentic a fost descoperit de Bernhard Degenhart într-un codex din Vatican.

*Albrecht Dürer
(1471–1528):
Studiu (xilogravură)*

Vincent van Gogh (1853–1883): Câmpie și grădină (desen în peniță)

Prin imaginație, desenul devine din ce în ce mai complicat și poate exprima orice idee sau fantezie umană. Desenul este considerat de același rang cu celelalte ramuri artistice. Interesul față de subiect este influențat de curentul vremii, de modă, dar și de temperamentul artistului. Curente puternice, precum manierismul, pot influența artistul chiar și în studiile după natură.

Se mai pot exemplifica studiile după animale făcute de Rembrandt, precum și desenele realizate de Rubens și școala sa. Pictori din secolul al XVIII-lea, ca francezul Watteau și venețienii Tiepolo și Piazzetta, transpun în pictură observațiile obținute din studiile desenelor făcute după natură. Artiștii clasiști, nazarineni și romantici pun și mai mare accent pe studiul după natură, folosind reguli stricte de reprezentare plastică.

În cursul secolului al XIX-lea întâlnim două atitudini diferite care coabitează în timp și spațiu. E vorba de stilul academic, care durează până în secolul al XX-lea și pune accent pe studiul strict după natură. Al doilea este impresionismul, care se bazează pe efectul optic pitoresc al luminii și al culorilor și nu caută să copieze natura, ci să o interpreteze.

La Klimt întâlnim linii ornamentale și decorative, dar la Picasso sau Matisse se observă o structură mai severă a picturii.

În secolul al XX-lea desenul a câștigat un caracter independent, remarcându-se prin modul său de realizare sau de abstractizare, cu trăsături personale, elocvente la adresa artistului. Desenul devine un gen artistic propriu.

Însă importanța artistică a desenului a fost cel mai bine pusă în valoare de artiștii premergători ai artei secolului al XX-lea. Atmosfera tablourilor lui Cezanne reiese din petele difuze, abia atinse de pensulă, care sugerează doar forma, fără să o reprezinte. În același timp Van Gogh, în desenul realizat cu condei de trestie, folosește linii tensionate, dinamice, pline de forță, caracteristice stilului său pictural.

De-a lungul timpului s-au folosit diverse metode de desen care au stat la baza creației artistice și chiar dacă tehnica evoluează, se pare că desenul va rămâne încă multă vreme definitoriu în artele plastice.

Introducere

Puțini sunt cei care să nu-și fi dorit vreodată să știe să deseneze sau să picteze. Desenul și pictura ne amintesc de marii artiști, pe care nu îndrăznim să-i urmăm; de aceea de multe ori ne convingem singuri să renunțăm la studiul desenului, deși cu puțină atenție și exersare se pot obține rezultate frumoase într-un timp destul de scurt. Scopul acestei cărți este să ne încurajeze și să ne alunge teama de coala albă. Aflăm de aici care sunt materialele de lucru, ușor de procurat din comerț. Cartea ne oferă câteva sfaturi necesare pentru desenarea formelor simple, a corpurilor rectangulare și a celor de rotație. Desenul stă la baza tuturor genurilor artelor plastice. El se poate dobândi și dezvolta prin studiu și exersare. Este o parte componentă în procesul cunoașterii, de la modelul natural și până la pictură. Chiar și omul primitiv desena animalele ce urmau să fie vâdate, studiind astfel mai bine forma, caracteristicile și eventual obiceiurile acestora. Succesul vânzătorii și chiar existența sa depindeau de aceste cunoștințe. După această perioadă, modul de reprezentare a imaginii s-a schimbat treptat, devenind uneori mai realist, alteori mai limitat de anumite bariere.

Însă artiștii tuturor timpurilor s-au străduit să surprindă esența obiectului, a ființei sau a ideii. Artistul nu poate fi lipsit de îndemânare și de pricepere. Nu poate fi numit maestru cel care nu stăpânește partea tehnică a meseriei, ce ține de îndemânare. În schimb, chiar dacă cineva desenează frumos nu înseamnă că este artist. Cunoașterea meseriei nu înseamnă artă. Însă dacă nu există aceste cunoștințe, lipsesc bazele creației și nu avem pe ce să clădim. Rezultatul va fi cu lipsuri, va semăna cu ceva real, dar se va simți că e fals, adică nu funcționează. Este important să cunoaștem principiile și tehnicile de bază, e bine să avem talent, dar nu e suficient! Dezvoltarea și evoluția înseamnă ceva în plus. Dar să nu ne descurajăm! Să desenăm, să pictăm fără teamă! Să avem curaj! Să dăm formă ideilor noastre! Nu contează dacă creația noastră este mai slabă, sau că ne-am încurcat printre linii și culori. Cel mai mult contează că rezultatul final este realizat de noi, că reprezintă efortul nostru și lucrarea noastră.

Autorul

Albrecht Dürer (1471–1528): Studiu despre utilizarea caroiajului (xilogravură)

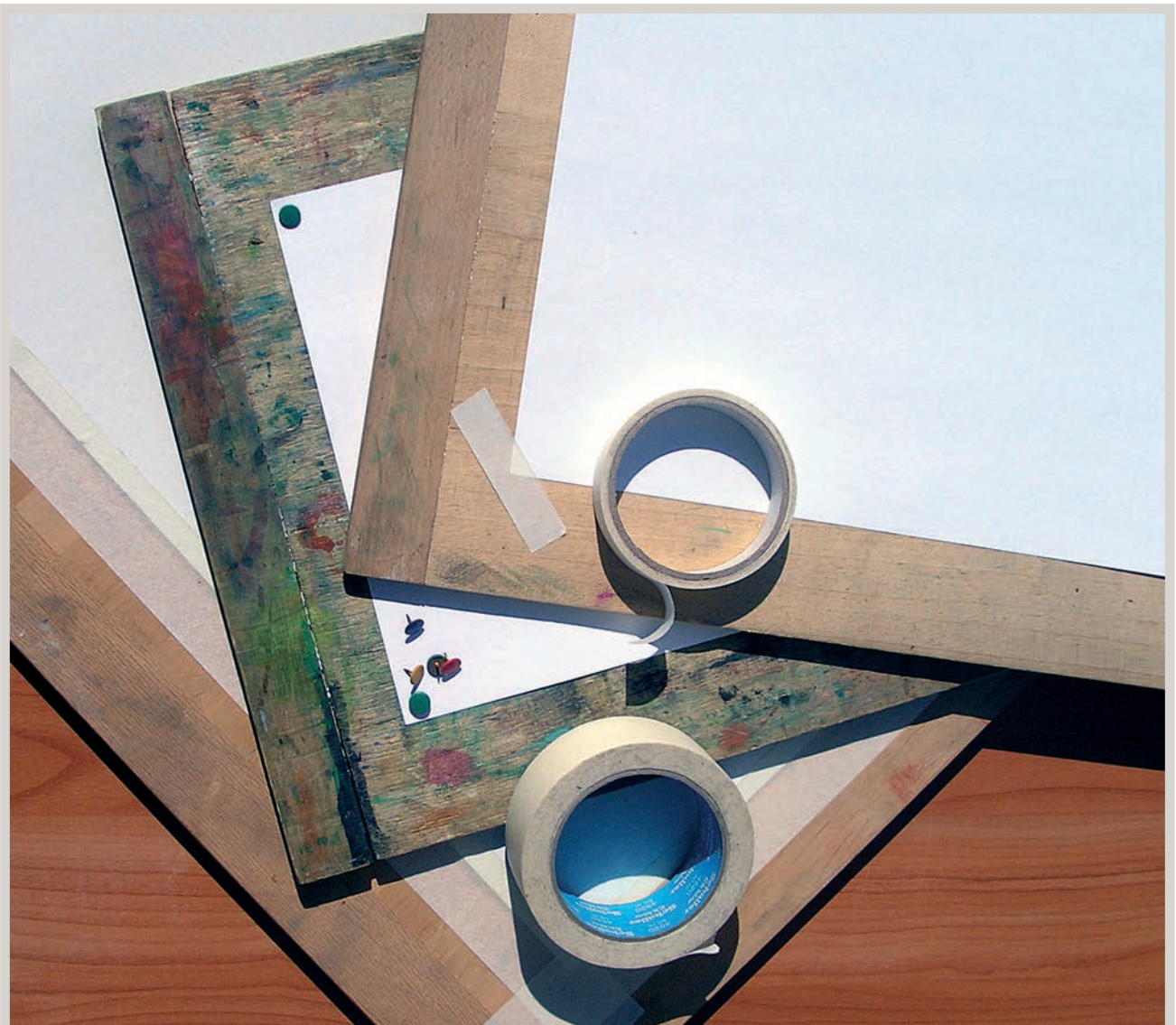

Materiale și instrumente de desen

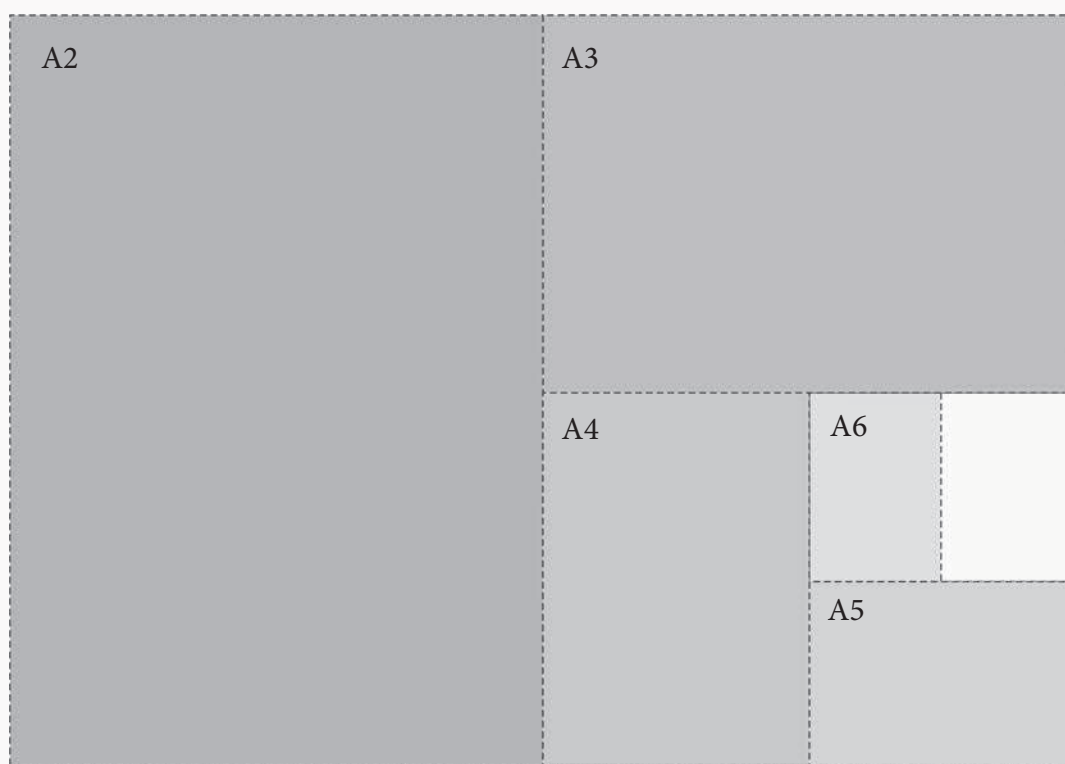
Planșeta de desen

De obicei desenele se realizează pe hârtie. Hârtia este moale, de aceea trebuie fixată pe o suprafață netedă și rigidă. În acest scop se utilizează planșeta de desen. Planșetele ce se pot achiziționa în magazinele de specialitate sunt de obicei ușoare,

făcute din lemn moale, astfel că putem înfige cu ușurință pioanele în ele pentru fixarea hârtiei de desen. Planșetele care se găsesc în comerț sunt de diferite dimensiuni. Suprafața acestora este de obicei netedă, însă cu timpul se mai uzează, se deformează și apar mici imperfecțiuni. Aceste deformări se pot evita dacă sub hâr-

Moduri de fixare a hârtiei de desen

A0	1189 × 841 mm	B0	1400 × 1000 mm
A1	841 × 594 mm	B1	1000 × 700 mm
A2	594 × 420 mm	B2	700 × 500 mm
A3	420 × 297 mm	B3	500 × 350 mm
A4	297 × 210 mm	B4	350 × 250 mm
A5	210 × 148 mm	B5	250 × 175 mm

Formate standard de hârtie și dimensiunile lor

tie, sub coala de desen, se așază câteva straturi de hârtie groasă. În felul acesta hârtia superioară, pe care desenăm, nu atinge direct lemnul. Pentru fixarea desenului, în loc de pioane se poate folosi și bandă adezivă. În magazinele de specialitate se găsesc benzi autocolante, care se dezlipsesc de coala de desen fără s-o deterioreze și pot fi rupte ușor cu mâna. Coala de desen se poate fixa și cu cleme de dimensiuni potrivite, eventual cu cleme de rufe, în funcție de grosimea planșetei de desen și de dimensiunile colii de hârtie. Desigur, putem folosi pe rol de planșetă orice placaj, scândură sau alte materiale rigide provenite din tâmplărie.

Este necesar ca foaia de hârtie să fie fixată paralel cu marginile planșetei de desen, astfel ca să ne ajute la desenarea orizontalelor și verticalelor,

dar și la verificarea acestora. Planșetele nu se recomandă să fie ținute în mână, mai ales cele mari, care sunt destul de grele. Acestea se pun pe bănci speciale pentru desen, sau pe un scaun obișnuit.

Hârtia

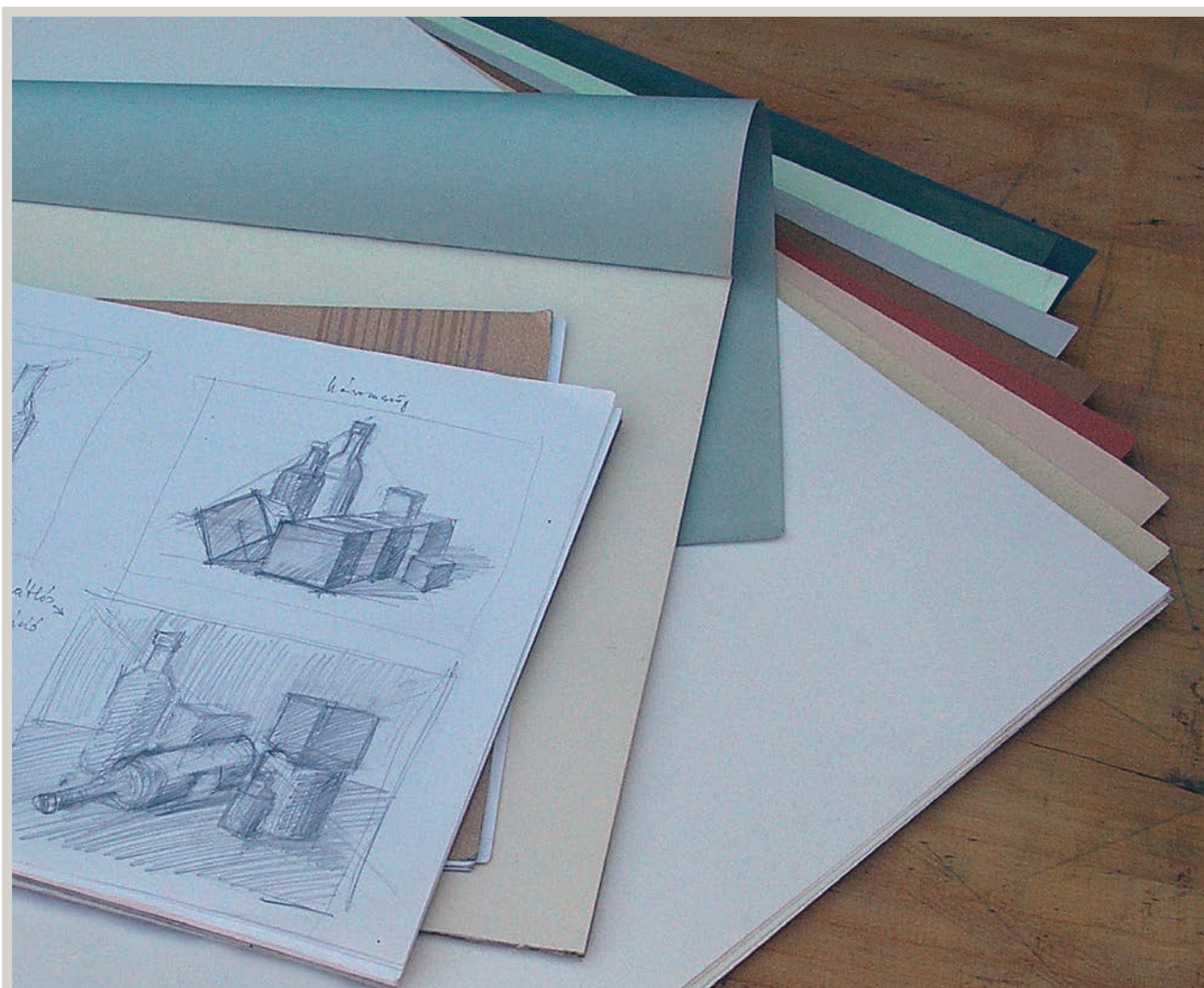
Înainte de apariția hârtiei de desen și scris s-au utilizat tăblițe de lut, papirusuri, tăblițe ceruite, piei de animale, pergament etc. Hârtia uzuală folosită în zilele noastre a fost descoperită inițial de chinezi. Ei au păstrat secole întregi acest secret.

Hârtia a pătruns în Europa prin intermediul arabilor, care în anul 751 înving armata chine-

ză în bătălia de la Talas. Printre chinezii luați ostatici de către arabi se găseau și câțiva lucrători din atelierele de hârtie chinezești, care au împărtășit secretul fabricării hârtiei pentru a-și salva viața. Astfel, pe lângă China și Coreea, primele mari centre de fabricare a hârtiei au fost în Samarkand (Uzbekistan) și în Bagdad (Irak). Știința fabricării hârtiei pătrunde în Europa prin Peninsula Iberică (Spania), pe fostul teritoriu al maurilor, fiind adusă prin Egipt și Africa de Nord. Mai târziu pătrunde în Italia, apoi, treptat, ajunge și în alte țări ale Europei. Materia primă principală în fabricarea hârtiei, alături de deșeurile textile, a fost lemnul, dar de la mijlocul secolului al XIX-lea celuloza a devenit materia primă de bază. Mărimea colii de hârtie se însemnează cu litere și cifre (de exemplu, A4 și B4). Aceasta se poate împărți în două, în patru și așa mai departe.

Un exemplu obișnuit: să luăm o foaie de hârtie din cele folosite la imprimante sau copiatoare. Mărimea acesteia este 210×297 mm, deci aproximativ 20×30 cm. Această mărime o numim formatul A4. Dacă o prelungim pe latura mare se obține formatul A3. Dacă o dublăm și pe aceasta se obține formatul A2, și așa mai departe. Dacă revenim la formatul A4, adică la coala de 20×30 cm, și o înjumătățim, obținem formatul A5. Dacă îl înjumătățim și pe acesta se obține formatul A6, adică mărimea corespunzătoare unei felicitări.

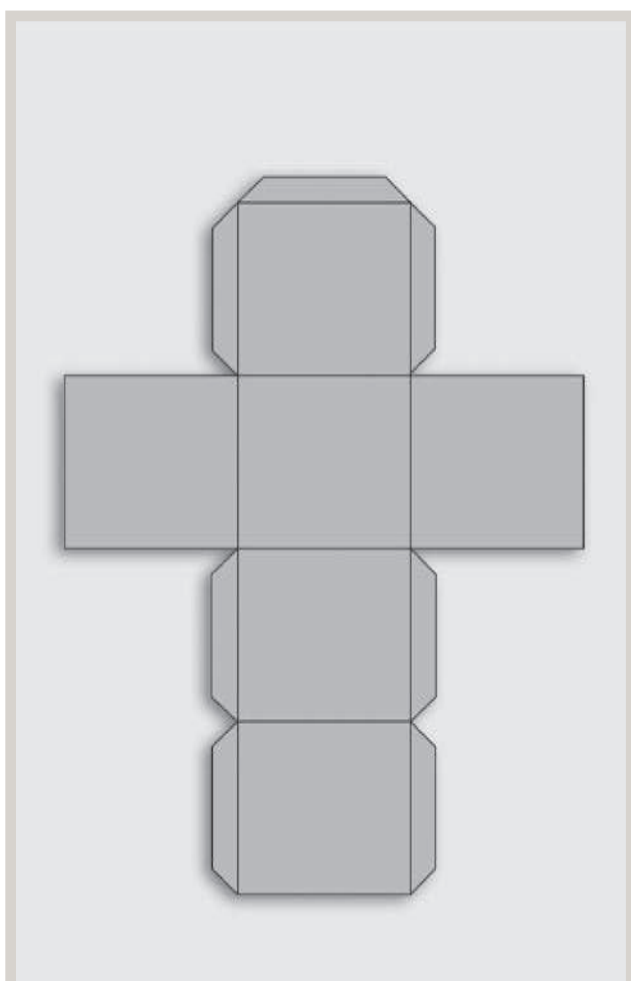
Formatul B este puțin mai mare decât formatul A. Formatul B2 este de bază, 50×70 cm. La împărțirile în două se obțin, de asemenea, formatele B3, B4 și B5. Hârtie de aceste mărimi au fabricat chiar și chinezii din antichitate. Grosimea hârtiei, în urma unei convenții internaționale, este redată în grame/mp. Hârtia pen-

Bloc de desen și coli de desen

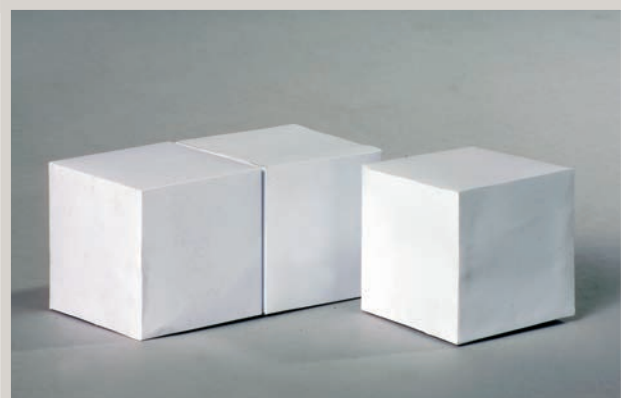
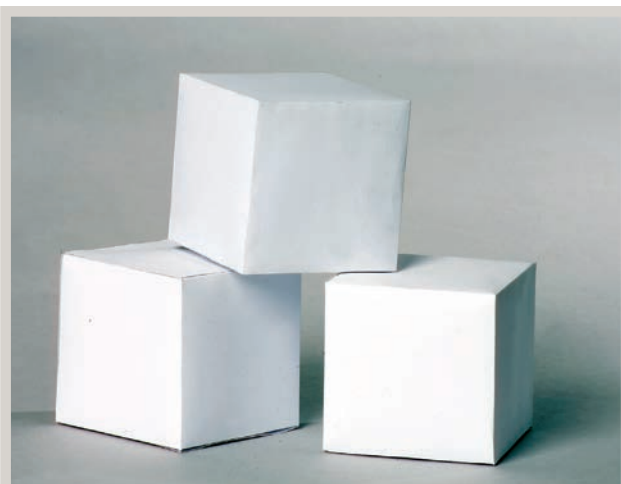
Pregătirea modelelor de desenat

Să studiem laturile, colțurile și umbrele câtorva cuburi confecționate din hârtie. Să desenăm pe o foaie de hârtie un cub desfășurat, cu latura de 7 cm. Din foile unei mape spiralate se poate confecționa cubul exact la această dimensiune. Obținem cuburi perfecte, regulate, doar dacă desenăm un „șablon” exact. Menționăm că în afara modelului prezentat mai jos se mai pot realiza zece tipuri de șabloane. Să nu uităm de marginile pentru lipit! Muchiile se pot îndoi trasând cu liniarul, folosind un obiect tocit (de exemplu, partea neascuțită a cuțitului), astfel încât la îndoire se îmbină frumos. Se taie, apoi se lipesc, obținând cubul. Cubul va arăta mai frumos dacă urmele creionului sunt în interiorul acestuia. Dacă am lucrat exact și cu îndemânare obținem un cub regulat. Se pot confecționa mai multe

Desenul unui cub desfășurat

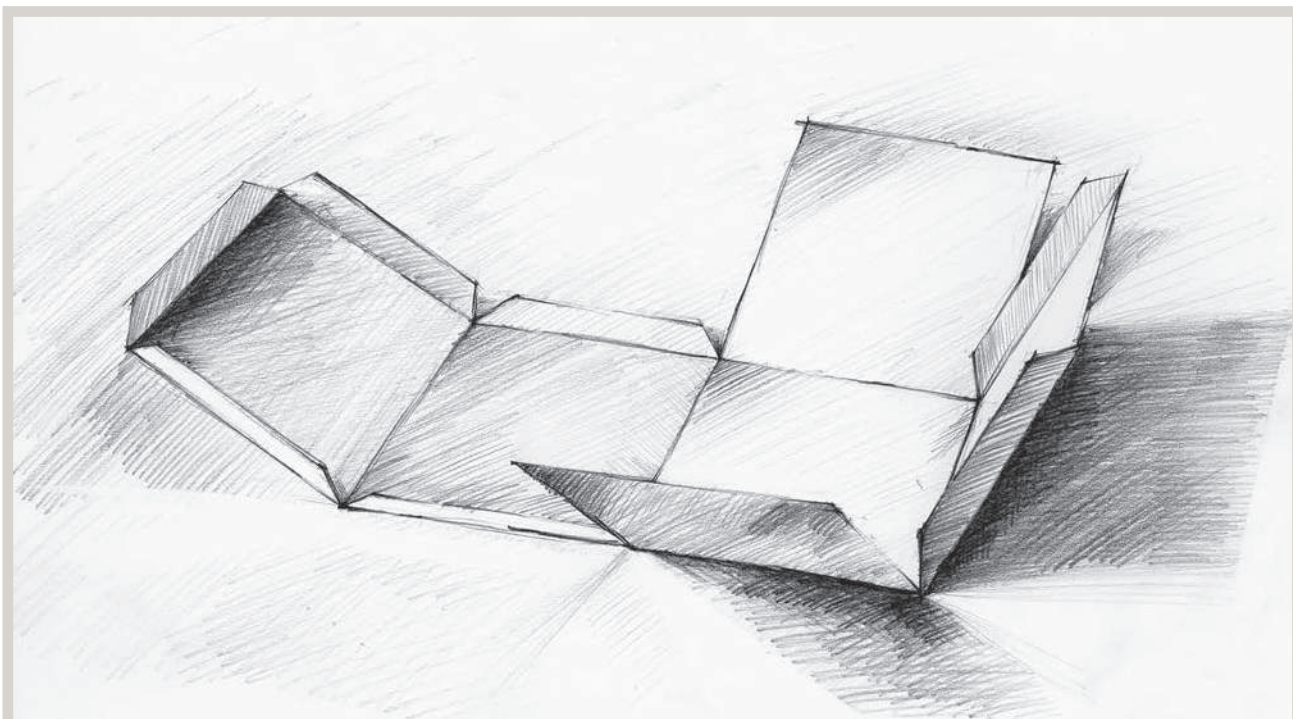
bucăți, o serie întreagă. Cu aceste cuburi se pot realiza aranjamente diferite, așezându-le unul lângă altul sau unul peste altul. Cuburile pot fi și din șipci de lemn, având avantajul că permit studierea muchiilor interioare, ascunse la cuburile de hârtie. Pentru studii de desen se pot confec-

Cuburi din hârtie

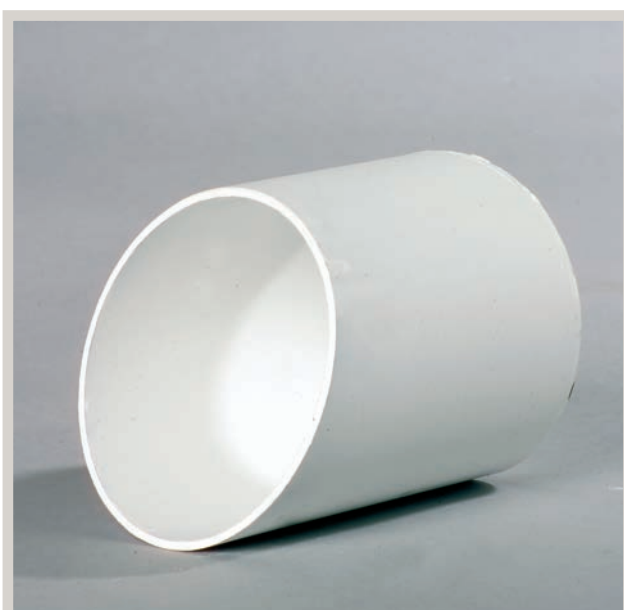
Cuburi din șipci de lemn

Și cubul realizat pe jumătate poate fi folosit ca model de studiu

Cilindru din PVC, vopsit în alb

Cilindru tăiat, vopsit în alb

ționa și corpuri cilindrice. Cilindrul din hârtie, neavând baze superioară și inferioară, nu va fi niciodată un corp cilindric perfect. De aceea sunt mai indicate țevile din PVC, de dimensiuni și diametre diferite, utilizate în instalații sanitare, care după ce se curăță se pot vopsi în alb. Acestea sunt mai potrivite pentru studiul proporțiilor, al curburilor, elipselor, luminilor și umbrelor.

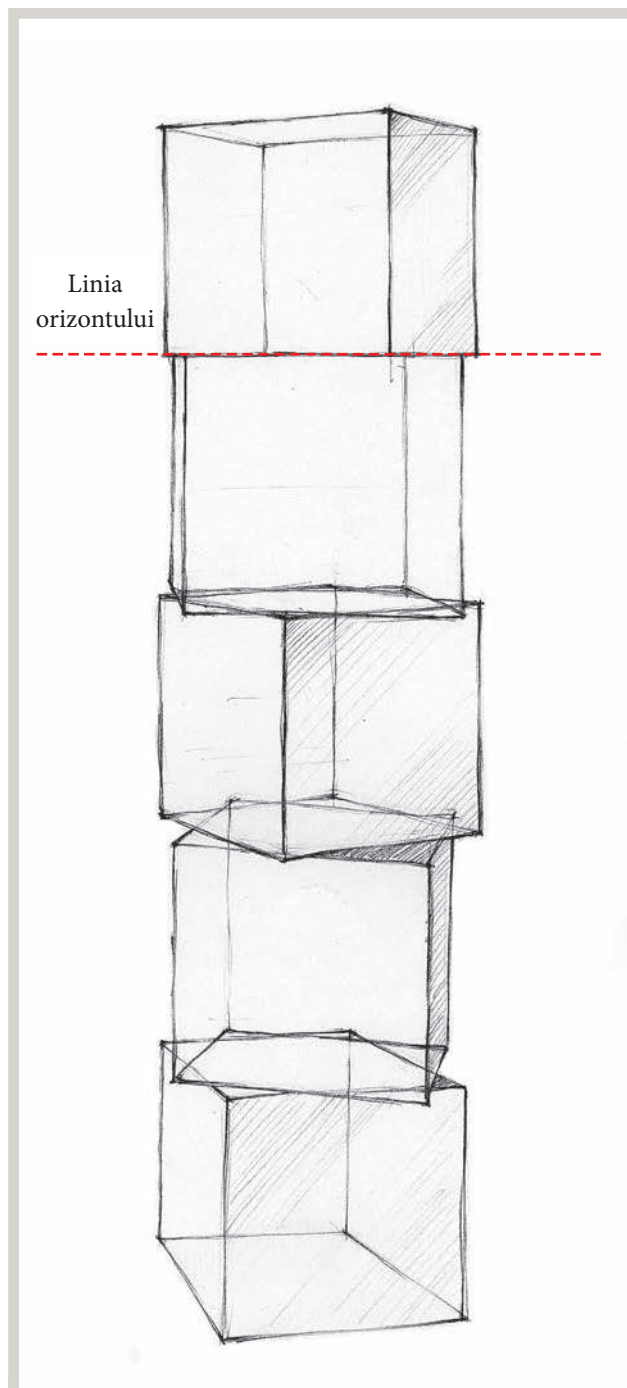
Sisteme de reprezentare – perspectiva

Cubul

Cubul ne permite să studiem tot ce este mai important pentru reprezentarea în spațiu. Toate cele 12 muchii sunt egale ca lungime și fiecare formează unghiuri drepte cu cele două muchii învecinate. Are 6 fețe identice. La desen contează foarte mult observarea formelor obiectului, iar cubul este cel mai potrivit pentru aceasta. Problema cea mai mare a desenului și a picturii a fost întotdeauna exprimarea în spațiul bi-dimensional, adică în plan, a unui obiect tridimensional, adică din spațiu. Pentru aceasta s-au format și dezvoltat de-a lungul secolelor diverse sisteme de reprezentare.

Dintre cele cinci-șase sisteme de reprezentare, trei sunt de bază: proiecția, axonometria și perspectiva. În cazul nostru ne interesează perspectiva, mai exact reprezentarea celei de-a treia dimensiuni, deoarece celelalte sisteme sunt folosite în general în construcții, în industrie, precum și în arta modernă. Perspectiva ocupă un loc aparte între aceste sisteme de reprezentare. Așa „văd” camera de filmat, camera video, aparatul foto, dar așa vedem și noi lumea înconjurătoare. Dintre obiectele de aceeași mărime, cele îndepărtate par mai mici, iar cele apropiate par mai mari. Dacă revenim la imaginea cubului observăm că muchiile care sunt paralele, teoretic și practic, par să se apropie și se îndreaptă spre așa-numitul „punct de fugă”.

Este meritul artiștilor Renașterii (Leon Battista Alberti, Paolo Uccello, Piero della Francesca, Andrea Mantegna și Albrecht Dürer din Nürnberg) pentru că au pus bazele perspectivei liniare, precum linia orizontului sau punctele de fugă. Leonardo da Vinci a descoperit perspectiva aeriană sau atmosferică, ceea ce înseamnă că

Linia orizontului ne arată care cub să fie desenat văzut de sus și care văzut de jos